

ภาวะมะเร็งท่อน้ำดีในโรงพยาบาลลำปาง

ชัชชัย โกศลศศิธร พ.บ.
กลุ่มงานศัลยกรรม โรงพยาบาลลำปาง

บทคัดย่อ

ภูมิหลัง: มะเร็งท่อน้ำดีมีอุบัติการณ์ค่อนข้างน้อย รายงานการศึกษาส่วนใหญ่ในประเทศไทย ยังจำกัดอยู่ในทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

วัตถุประสงค์: เพื่อศึกษาลักษณะของมะเร็งท่อน้ำดีในผู้ป่วยที่รักษาในโรงพยาบาลลำปาง

วัสดุและวิธีการ: เป็นการศึกษาเชิงพรรณนาในผู้ป่วยมะเร็งท่อน้ำดี ที่วินิจฉัยด้วยผลเอกซเรย์คอมพิวเตอร์ ผลตรวจทางห้องปฏิบัติการและทางพยาธิวิทยา ระหว่างเดือนมกราคม 2554 - ธันวาคม 2555 โดยรวบรวมข้อมูลย้อนหลังจากเวชระเบียนผู้ป่วย วิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติเชิงพรรณนา

ผลการศึกษา: พบผู้ป่วยมะเร็งท่อน้ำดี 111 ราย อายุเฉลี่ย 62.1 ± 11.2 ปี (พิสัย 40-87 ปี) ส่วนใหญ่เป็นเพศชายร้อยละ 72.1 ช่วงอายุพบมากที่สุดคือ 60-69 ปี (ร้อยละ 32.4) ชนิดของมะเร็งส่วนใหญ่เป็นชนิดภายในตับ (ร้อยละ 69.4) ระยะของโรคพบเป็นระยะที่ 4 ร้อยละ 81.1 รองลงมาคือระยะที่ 3 ร้อยละ 18.0 ผู้ป่วยร้อยละ 55.9 ปฏิเสธการผ่าตัดหรือระยะของโรคลุกลามเกินกว่าผ่าตัดได้ ผู้ป่วยได้รับการผ่าตัด curative surgery ร้อยละ 9.9 และ palliative surgery ร้อยละ 26.1

สรุป: ชนิดของมะเร็งท่อน้ำดีในจังหวัดลำปางส่วนใหญ่ร้อยละ 69.4 เป็นชนิดภายในตับ ผู้ป่วยส่วนใหญ่มีอาการและอาการแสดงไม่จำเพาะ ทำให้วินิจฉัยได้ล่าช้าและเกือบทั้งหมดเป็นมะเร็งในระยะท้าย ทำให้ไม่สามารถรักษาให้หายขาดได้

คำสำคัญ: มะเร็งท่อน้ำดี

บทนำ

มะเร็งท่อน้ำดี (cholangiocarcinoma) คือมะเร็งที่เกิดจากเซลล์เยื่อบุผนังของท่อน้ำดีซึ่งรวมถึงท่อน้ำดีภายในและภายนอกตับ แต่ไม่รวมเยื่อบุของถุงน้ำดีและ papilla of Vater แบ่งเป็น 2 ประเภท คือ มะเร็งท่อน้ำดีภายในตับ (intrahepatic cholangiocarcinoma) และมะเร็งท่อน้ำดีภายนอกตับ (extrahepatic cholangiocarcinoma) เป็นมะเร็งที่พบค่อนข้างน้อยโดยมีอุบัติการณ์ประมาณปีละ 1-2 รายต่อแสนประชากรในประเทศทางตะวันตก⁽¹⁾ ในประเทศไทยเคยพบพบอุบัติการณ์มากที่สุดในโลกคือ 135.4 ต่อแสนประชากรในเพศชายและ 43.0 ต่อแสนประชากรในเพศหญิง⁽²⁾

จากการศึกษาของคณะแพทยศาสตร์มหาวิทยาลัยขอนแก่น พบว่าผู้ป่วยส่วนใหญ่จะมาพบแพทย์ด้วยเรื่องมีก้อนที่ตับ ปวดท้องส่วนบน ปวดไหล่ ไม่สบายท้อง อ่อนเพลีย เบื่ออาหาร น้ำหนักลด ดีซ่านและมีไข้ โดยส่วนใหญ่อายุ 40-60 ปี⁽³⁾ จากการศึกษาลักษณะของมะเร็งของประเทศไทยในปี พ.ศ. 2531-2534 โดยวันชัย วัฒนศัพท์ และคณะ พบว่าร้อยละ 89.0 ของมะเร็งตับที่พบในจังหวัดขอนแก่นเป็นมะเร็งท่อน้ำดี เปรียบเทียบกับร้อยละ 45.4 ในจังหวัดเชียงใหม่, ร้อยละ 23.5 และ 2.0 ในกรุงเทพมหานครและสงขลาตามลำดับ⁽⁴⁾

เนื่องจากการศึกษาเกี่ยวกับมะเร็งท่อน้ำดีที่ผ่านมาในประเทศทางตะวันตกมีผู้ป่วยน้อยมากสำหรับในประเทศไทยส่วนใหญ่ก็เป็นการศึกษาผู้ป่วยในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาลักษณะของมะเร็งท่อน้ำดีในจังหวัดลำปางว่ามีความเหมือนหรือแตกต่างจากกันอย่างไร

วัสดุและวิธีการ

เป็นการศึกษาเชิงพรรณนา ในผู้ป่วยที่สันนิษฐานว่าจะเป็นมะเร็งท่อน้ำดีจากอาการ ผล

เอ็กซเรย์คอมพิวเตอร์ (computerized tomography, CT) และมีผลตรวจทางพยาธิวิทยายืนยันว่าเป็นมะเร็งท่อน้ำดี ในกรณีที่ไม่ได้รับการผ่าตัดรักษาไม่ว่าจากทั้งผู้ป่วยอยู่ในระยะที่ผ่าตัดไม่ได้หรือจากที่ผู้ป่วยปฏิเสธการผ่าตัดก็ตาม จะต้องมีผล CT ที่เข้าได้กับมะเร็งท่อน้ำดีร่วมกับมีค่า CA19-9 สูงกว่า 37 U/ml โดยรวบรวมข้อมูลย้อนหลังจากเวชระเบียนผู้ป่วยโรงพยาบาลลำปาง ระหว่างวันที่ 1 มกราคม พ.ศ. 2554 ถึง 31 ธันวาคม พ.ศ. 2555 บันทึกข้อมูลทั่วไป ข้อมูลทางคลินิกและการสืบค้นทางห้องปฏิบัติการ วิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติเชิงพรรณนา

ผลการศึกษา

ผู้ป่วยที่สันนิษฐานว่าเป็นมะเร็งท่อน้ำดีจากอาการและผล CT มีจำนวน 196 ราย ในจำนวนนี้ 85 รายไม่ได้รับการตรวจยืนยันว่าเป็นมะเร็งท่อน้ำดีจริงหรือไม่เนื่องจากผู้ป่วยหรือญาติปฏิเสธการรักษาทำให้ไม่มีผลตรวจทางห้องปฏิบัติการหรือการตรวจพยาธิวิทยาเพิ่มเติม จึงคัดออกจากการศึกษาคงเหลือผู้ป่วยในการศึกษานี้ 111 รายที่ได้รับการพิสูจน์ว่าเป็นมะเร็งท่อน้ำดีจริง ผู้ป่วยส่วนใหญ่เป็นเพศชายร้อยละ 72.1 เพศชายพบมากกว่าเพศหญิง 2.6 เท่า อายุเฉลี่ย 62.1 ± 11.2 ปี (พิสัย 40-87 ปี) เพศชายอายุเฉลี่ย 62.0 ± 11.2 ปี (พิสัย 40-87 ปี) เพศหญิงอายุเฉลี่ย 62.1 ± 11.4 ปี (พิสัย 44-83 ปี) ช่วงอายุพบมากที่สุดคือ 60-69 ปี พบร้อยละ 32.4 รองลงมาคือ 50-59 ปี พบร้อยละ 31.5 (ตารางที่ 1)

ลักษณะของมะเร็งท่อน้ำดีที่พบในการศึกษานี้เป็นมะเร็งท่อน้ำดีชนิดภายในตับ ร้อยละ 69.4 ชนิดภายนอกตับ ร้อยละ 30.6 เพศชายเป็นมะเร็งท่อน้ำดีชนิดภายในตับร้อยละ 71.3 และภายนอกตับร้อยละ 28.7 เพศหญิงเป็นมะเร็งท่อน้ำดีชนิดภายในตับร้อยละ 64.5 และภายนอกตับร้อยละ 35.5 (ตารางที่ 2)

ตารางที่ 1 อายุและเพศของผู้ป่วยมะเร็งท่อน้ำดี

อายุ (ปี)	ชาย (ราย)	หญิง (ราย)	รวม ราย (ร้อยละ)
40-49	10	4	14 (12.6)
50-59	25	10	35 (31.5)
60-69	27	9	36 (32.4)
70-79	9	5	14 (12.6)
>80	9	3	12 (10.9)
รวม	80	31	111 (100.0)

ตารางที่ 2 ชนิดของมะเร็งท่อน้ำดีจำแนกตามเพศ

เพศ	ชนิดภายในตับ (ราย)	ชนิดภายนอกตับ (ราย)	รวม ราย (ร้อยละ)
ชาย	57	23	80 (72.1)
หญิง	20	11	31 (27.9)
รวม (ร้อยละ)	77 (69.4)	34 (30.6)	111 (100.0)

ลักษณะทางคลินิกของผู้ป่วยพบว่า มีอาการ อืดแน่นท้องร้อยละ 73.0, ปวดท้องร้อยละ 61.3 และ ดีซ่านร้อยละ 36.9 ผู้ป่วยร้อยละ 92.8 ตรวจพบค่า CA19-9 สูงกว่าปกติ ระยะของโรคมะเร็งที่พบเป็น ระยะที่ 4 ร้อยละ 81.1 รองลงมาคือระยะที่ 3 ร้อยละ 18.0 และไม่พบผู้ป่วยในระยะที่ 1 เลย ผู้ป่วยได้รับการผ่าตัด curative surgery ร้อยละ 9.9 และ palliative surgery ร้อยละ 26.1 ผู้ป่วยทุกรายที่ได้รับการผ่าตัดจะมีผลการตรวจทางพยาธิวิทยายืนยัน ผู้ป่วยร้อยละ 8.1 ได้รับการใส่ท่อตามท่อน้ำดี (stent) หรือท่อระบายน้ำดีผ่านทางผิวหนัง (percutaneous

transhepatic biliary drainage, PTBD) ร้อยละ 55.9 ปฏิเสธการรักษาโดยการผ่าตัดหรือระยะของโรค ลุกลามเกินกว่าที่จะผ่าตัดได้ (ตารางที่ 3)

ผู้ป่วยที่ได้รับการผ่าตัด curative surgery อายุเฉลี่ย 55.7 ± 6.4 ปี (พิสัย 44-67 ปี) และ palliative surgery อายุเฉลี่ย 57.8 ± 9.4 ปี (พิสัย 40-87 ปี) อายุเฉลี่ยของผู้ป่วยที่ได้รับการใส่ stent/PTBD คือ 65.1 ± 11.7 ปี (พิสัย 46-80 ปี) และผู้ป่วยที่ไม่ได้รับการผ่าตัดหรือปฏิเสธการผ่าตัดคือ 64.3 ± 11.7 ปี (พิสัย 40-84 ปี, ตารางที่ 4)

ตารางที่ 3 ลักษณะทางคลินิกและการวินิจฉัย

ข้อมูล	จำนวน (ร้อยละ)
อาการและอาการแสดง	
อึดแน่นท้อง	81 (73.0)
ปวดท้องขวาบน	68 (61.3)
ตัวเหลืองตาเหลือง	41 (36.9)
CA19-9 (U/ml)	
0 - 37.0	8 (7.2)
37.1 - 200,000	95 (85.6)
> 200,000	8 (7.2)
ระยะของโรค	
ระยะที่ 1	0 (0)
ระยะที่ 2	1 (0.9)
ระยะที่ 3	20 (18.0)
ระยะที่ 4	90 (81.1)
การรักษาแบบผ่าตัด	
curative surgery	11 (9.9)
palliative surgery	29 (26.1)
stent / PTBD	9 (8.1)
non-surgery	62 (55.9)
Curative surgery (n=11)	
มะเร็งท่อน้ำดีภายในตับ	8 (72.7)
มะเร็งท่อน้ำดีภายนอกตับ	3 (27.3)
Palliative surgery (n=29)	
มะเร็งท่อน้ำดีภายในตับ	12 (41.4)
มะเร็งท่อน้ำดีภายนอกตับ	17 (58.6)

ตารางที่ 4 จำนวนของผู้ป่วยมะเร็งท่อน้ำดี จำแนกตามอายุและวิธีการรักษา

อายุ (ปี)	curative surgery	palliative surgery	stent/PTBD	ไม่ผ่าตัด	รวม จำนวน (ร้อยละ)
40 - 49	1	5	1	7	14 (12.6)
50 - 59	7	14	0	14	35 (31.5)
60 - 69	3	7	4	22	36 (32.4)
70 - 79	-	2	3	9	14 (12.6)
>80	-	1	1	10	12 (10.9)
รวม	11	29	9	62	111 (100.0)

วิจารณ์

มะเร็งท่อน้ำดีเป็นมะเร็งที่พบได้น้อยในประเทศทางตะวันตกและสหรัฐอเมริกา แต่ปัจจุบันทั่วโลกมีแนวโน้มพบสูงขึ้นเรื่อยๆ⁽⁵⁾ การรักษาให้หายขาดได้ต้องได้รับการผ่าตัดแบบ curative surgery และมะเร็งอยู่ในระยะเริ่มแรกเท่านั้น หากเป็นมะเร็งในระยะท้าย การรักษาเป็นการประคับประคองให้ผู้ป่วยมีชีวิตยืนยาวมากที่สุดเท่าที่ทำได้ ซึ่งอาจเสริมด้วยเคมีบำบัดหรือรังสีรักษา แต่ก็ยังไม่ได้ผลเป็นที่น่าพอใจ มีอัตราการรอดชีวิตที่ 5 ปี ร้อยละ 0⁽⁶⁾

จากการศึกษานี้พบว่า ผู้ป่วยมะเร็งท่อน้ำดีในโรงพยาบาลลำปางอายุเฉลี่ย 62.1 ปี โดยส่วนใหญ่ร้อยละ 63.9 มีอายุ 50-69 ปี และร้อยละ 23.5 มีอายุมากกว่า 70 ปี สูงกว่าที่เคยมีการศึกษาไว้ในโรงพยาบาลศรีนครินทร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น ระหว่างปี พ.ศ. 2541-2545 จำนวน 181 รายที่พบว่า มีอายุเฉลี่ย 56 ปีและพบในช่วงอายุ 47-65 ปี⁽⁷⁾ โดยจากการศึกษานี้ไม่พบผู้ป่วยที่อายุน้อยกว่า 40 ปีเลย แต่กลับพบผู้ป่วยที่อายุมากกว่า 70 ปี ถึงร้อยละ

23.5 ซึ่งผู้ป่วยสูงอายุย่อมมีแนวโน้มการตัดสินใจไม่รับการผ่าตัดรักษามากกว่าผู้ป่วยอายุน้อย

อาการและอาการแสดงของผู้ป่วยในการศึกษานี้คล้ายคลึงกับการศึกษาโดยมหาวิทยาลัยขอนแก่น กล่าวคือ ส่วนใหญ่มีอาการอึดแน่นท้อง ปวดท้อง รับประทานอาหารและเป็นมะเร็งในระยะลุกลามแล้ว แต่สิ่งที่พบแตกต่างกันอย่างชัดเจนก็คือ ชนิดของมะเร็งท่อน้ำดี ซึ่งการศึกษานี้พบเป็นมะเร็งท่อน้ำดีชนิดภายในตับถึงร้อยละ 69.4 และภายนอกตับร้อยละ 30.6 แต่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือพบมะเร็งท่อน้ำดีภายในตับร้อยละ 40 และภายนอกตับร้อยละ 60^(3,8) สำหรับมะเร็งท่อน้ำดีชนิดภายในตับนั้นส่วนใหญ่มีอาการอึดแน่นท้อง อาจปวดท้องด้านบน แต่ไม่มีอาการเฉพาะเจาะจง ทำให้ผู้ป่วยมารับการตรวจรักษาล่าช้าหรือถูกมองข้ามโดยแพทย์ผู้รักษา อาจเป็นสาเหตุให้การศึกษานี้ไม่พบมะเร็งท่อน้ำดีในระยะแรกเลย มีเพียง 1 รายเท่านั้นที่เป็นระยะที่ 2 และเกือบทั้งหมดเป็นระยะที่ 3 และ 4 ซึ่งทำให้ไม่มีโอกาสหายขาดจากโรค

ข้อจำกัดของการศึกษาในครั้งนี้คือ ระยะเวลาในการเก็บข้อมูลที่สั้นเพียง 2 ปี ทำให้ได้จำนวนผู้ป่วยไม่มากนัก อย่างไรก็ตาม การศึกษาครั้งนี้ทำให้ได้ทราบถึงความแตกต่างของชนิดของมะเร็งท่อน้ำดีเมื่อเปรียบเทียบกับประชากรทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือและยังไม่ทราบถึงสาเหตุที่ทำให้เกิดความแตกต่างนี้ ซึ่งควรจะมีการศึกษาเพิ่มเติมต่อไป

สรุป

ชนิดของมะเร็งท่อน้ำดีในจังหวัดลำปางส่วนใหญ่ร้อยละ 69.4 เป็นชนิดภายในตับซึ่งแตกต่างจากการศึกษาในภาคตะวันออกเฉียงเหนืออย่างชัดเจน ผู้ป่วยเกือบทั้งหมดเป็นมะเร็งในระยะท้ายไม่สามารถรักษาให้หายขาดได้ แพทย์ควรตระหนักถึงโรคนี้ในผู้ป่วยที่มีอาการอึดแน่นท้องเรื้อรังหรือเป็นๆ หายๆ ทั้งที่ได้รับการรักษาแล้ว

เอกสารอ้างอิง

1. Landis S, Murray T, Bolden S, Wingo P. Cancer statistics, 1998. CA Cancer J Clin 1998; 48(1): 6-29.
2. Green A, Uttaravichien T, Bhudhisawasdi V, Chartbanchachai W, Elkins DB, Marieng EO, et al. Cholangiocarcinoma in North East Thailand: a hospital-based study. Trop Geogr Med 1991; 43:193-8
3. ณรงค์ ชันดีแก้ว. Cholangiocarcinoma. ใน: สมิตร์ วงศ์เกียรติขจร, สุทธิจิต ลีลานนท์, วิชัย วาสนศิริ, พิชัย บุญยงสรรพชัย, ธนพล ไหมแพ่ง, นกมล วรอุไร, บรรณาธิการ. Current practice in clinical surgery III. กรุงเทพฯ: โฉมิตการพิมพ์; 2548. หน้า 70-85.
4. Vatanasapt V, Martin N, Sriplung S, Chindavijak K, Sontipong S, Sriamporn S, et al. Cancer incidence in Thailand 1988-1991. Cancer Epidemiol Biomarkers Prev 1995; 4(5):475-83.
5. Welzel TM, McGlynn KA, Hsing AW, O'Brien TR, Pfeiffer RM. Impact of classification of hilar cholangiocarcinomas (Klatskin tumors) on the incidence of intra- and extrahepatic cholangiocarcinoma in the United States. J Natl Cancer Inst 2006; 98(12):873-5.
6. Yamamoto M, Takasaki K, Yoshikawa T. Lymph node metastasis in intrahepatic cholangiocarcinoma. Jpn J Clin Oncol 1999; 29(3):147-50.
7. วัชรพงศ์ พุทธิสวัสดิ์, ณรงค์ ชันดีแก้ว, ศิริ เชื้ออินทร์, เอก ปักเข็ม, ชุตินา ตลับนิล, โสฬส วงศ์ดา. มะเร็งท่อน้ำดี: ประสบการณ์โรงพยาบาลศรีนครินทร์. ศรีนครินทร์เวชสาร 2555; 27 ฉบับพิเศษ (มะเร็่งท่อน้ำดี): 331-9.
8. Uttaravichien T, Bhudhisawasdi V, Pairojkul C, Pugkhem A. Intrahepatic cholangiocarcinoma in Thailand. J Hepatobiliary Pancreat Surg 1999; 6(2):128-35.

Cholangiocarcinoma in Lampang Hospital

Chatchai Kosonsasitorn M.D.

Department of Surgery, Lampang Hospital, Lampang, Thailand

Lampang Med J 2013; 34(2): 84-91

Abstract

Background: Cholangiocarcinoma was uncommon disease in western country. Most of clinical studies in Thailand were investigated in northeastern region.

Objective: To determine the patients' characteristics of cholangiocarcinoma treated in Lampang Hospital

Material and Method: A retrospective descriptive study was conducted on cholangiocarcinoma patients diagnosed between January 2011 and December 2012 in Lampang Hospital. The computerized tomography scan, pathological report, tumor marker level and were reviewed. The data were analyzed into frequency and percentage.

Results: There were 111 patients with cholangiocarcinoma recruited into the study. The mean age was 62.1 ± 11.2 year (range, 40-87). It was dominant in male (72.1%) and age group 60-69 years (32.4%). Most of the cancer was intrahepatic type (69.4%) and stage 4 (81.1%). Stage 3 was found in 18.0%. Curative surgery could be achieved in 9.9% and palliative surgery was obtained in 26.1% of patients. Most of patients (55.9%) denied or found in advanced stage beyond the surgery.

Conclusion: Most of cholangiocarcinoma in Lampang Hospital was intrahepatic type and found in advanced stage with poor outcome of treatment. Non-specific signs and symptoms usually brought to delayed diagnosis.

Keyword: Cholangiocarcinoma